

NIHİLİZM'İN TARİHÇESİ

Hüseyin AYDIN*

ÖZET

İlk defa Friedrich Heinrich Jakobi tarafından kullanılan ve "hiçlik teorisi" anlamına gelen "Nihilizm", Latince "nihil (= hiç)" kökünden gelir. Yürürlükte olan değerlere, Sosyal-siyasi düzene karşı çıkmak ve varlığın imkânından şüphe etmek veya reddetmek anlamına gelir.

Düşünce tarihinin her döneminde şu veya bu şekilde ortaya çıkan bu çığır 19. yüzyılda Avrupa'da oldukça yaygın bir hal almıştır. Nietzsche "Bizim bütün Avrupa kültürümüz, uzun zamandan beri sanki bir felâkete koşar gibi yıl be yıl büyyen bir gerginlik sancısı ile çalkanmaktadır." "Geleceğin bu müziği için bütün kulaklar hazır hale gelmiştir.", der.

İlkçağ grek düşüncesinde ilk belirtilerini Sofister'de ve Septikler'de gördüğümüz nihilizm, miladi 1. yüzyılda budist düşünür Nagarjuna'da dialektik bir ifade formu içinde ve daha anlamlı bir biçimde ortaya çıkar. Rönesans dönemi düşünürü Leonardo da Vinci, "boşluğun da gerisinde hiçliği görür ve zaman içinde etkiyen şeyin hiçlik olduğunu", söyler.

19. Yüzyılda Alman asıllı Rus Şair-düşünürü Afanasij Fet, hayatı nihilizmin sahilinde bulur ve Turgenyev, Tolstoy, Pissarev, Çerņiçevski, Bakunin... gibi düşünürlerle birlikte Rus Sosyalistlerine zemin hazırlarlar. Aynı yüzyılın Alman düşünürü Nietzsche ise çok daha yüksek bir ses ve kesin bir tavırla nihilizmin kapıda olduğunu ve kendisinden sonra gelecek yüzyılın nihilizm çağı olacağını ilân eder.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Geschichte des Nihilismus

Der Nihilismus, der erstmalig in der Geschichte von Friedrich Heinrich Jakobi benutzt wurde und der "die Lehre des Nichts" bedeutet, ist aus dem lateinischen Wort "n i h i l" abgeleitet. Er ist davon, dass man gegen die lebenden Werte und die sozial — politischen Ordnungen geht und man an die Möglichkeit des Seins zweifelt oder dessen Möglichkeit man ablehnt.

Der Nihilismus, der als eine Lehre in jeder Periode der Geistesgeschichte in solcher oder anderer Weise auftrat, herrschte Europa im 19. Jahrhundert sehr. Nietzsche sagte so: "Unsere ganze europäische Kultur bewegt sich seit langem

* Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslâm Felsefesi Anabilim Dalı.

schon mit einer Tortur der Spannung, die von Jahrzehnt zu Jahrzehnt waeschst, wie auf eine Katastrophä los." "Für die Musik der Zukunft sind alle Ohren bereits gespitzt." Er merkt weiter darauf, dass der zukünftige Zeitalter zum Zeitalter des Nihilismus wird.

Der Nihilismus, dessen ersten Symptomen wir in der Frühzeit des griechischen Geistes bei Sophisten und Skeptikern gesehen haben, trat als eine dialektische und noch bedeutsamere Form bei dem budistischen Denker Nagarjuna in der ersten Jahrhundert n.J. in Erscheinung. Leonardo da Vinci, ein Denker der Renaissance sieht "das Nichts" hinter der Leere auch und sagt: Die Sache, die in der Zeit wirkt, ist das Nichts.

Im 19. Jahrhundert fand Afanasij Fet, der russische und aus dem deutschen Stamm kommende Dichter, das Leben an der Ufer des Nichtseins. Er bereitete mit Turgenjew, Tolstoj, Pissarev, Chernichevsky, Bakunin ein gutes Feld im Russland für die Sozialisten vor. Der Denker des selben Jahrhunderts Nietzsche kündigte mit einer höher Schrei und einer bestimmten Art an, dass der Nihilismus an der Tür ist und der naechste Jahrhundert zum Jahrhundert des Nihilismus werden wird.

Dilimize "Hiçlik teorisi" diye aktarabileceğimiz Nihilizm, latince "nihil (=hiç)" kökünden gelir ve kelime anlamıyla hiçlik öğretisi demektir. Eski dilde ademiyye ya da ademiyyûn mezhebi veya diğer bir fiil kökünden alınmak üzere leysiyye veya laeysiyye olarak kullanılmıştır. Terim anlamıyla yürürlükte olan değerlere, görüşlere, siyasi düzene karşı çıkmak ve varlığın imkanından şüphe etmek veya reddetmek demektir.

Nihilizm dört ayrı nitelikte ortaya çıkar:

- 1) Varlığın eksikliği ve yokluğu anlamında ontik nihilizm
- 2) Ahlâk değerlerini tanımayan etik nihilizm
- 3) İçinde bulunduğu toplum düzenini yıkmak isteyen sosyal nihilizm
- 4) Devlet ve toplum düzenlerini ferdin üstünde görmek istemiyen siyasi nihilizm.

Nihilizm terimi ilk olarak Friedrich Heinrich Jakobi (1743-1819) tarafından kullanılmış; daha sonra İwan Turgenyev (1818-1883) in "Babalar ve Oğullar" adlı romanı ile yayılmış ve Nietzsche de ondan almıştır.

19. yüzyılda Rusya'da etik, sosyal ve siyasi bir muhteva ve nitelikle, oldukça geniş bir kadro (Turgenyev başta olmak üzere Tolstoy (1828-1910), Dobroliuyov (1836-1861), Pissarev (1840-1868), Çerniçevski (1828-1889), Bakunin (1814-1876)...) tarafından temsil edilmiştir.

1870'den sonra Çerniçevski'nin tesiri ile kapitalizmi ve Rusya'daki adaletsizliği tenkit şeklinde yön değiştirdi. Bu da o zamanın idaresine karşı koyma olarak ortaya çıkmıştır. Bazı nihilistler, anarşistlerle birlikte anarşik olaylara katılmışlardır.

Nihilizm, düşünce tarihi boyunca, şu veya bu nitelikte kendini hep gösterelmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda nerede ise asra damgasını vuracak ölçüde yaygın ve etkin bir mahiyet almıştır. Böylesine uzun ve geniş bir tarihi olan bu felsefi çıkırın, bu kısa yazımızın çerçevesi içinde geniş tarihini vermek mümkün değildir. Yazımın amacı, çeşitli dönemlere ait bir kaç düşünürün öğretilerini tanıtarak, çıkır hakkında umumi bir görüş arzettir.

Yazımızda ele alacağımız nihilizm, ontik nihilizmdir. Tanıtmağa çalıştığımız düşünürler ise İlkçağ'da Protagoras ve Gorgias, Plotinos; Budist felsefeden Nagarjuna, Renaissance döneminden Leonardo da Vinci, 19. yüzyıldan Afanasij Fet ve Nietzsche'dir.

Çığır tasvirime önce Nietzsche'nin kendi ifadesi ile, gelmekte olan bir felaketi ya da dinmek istiyen bir fırtınayı haber vermek istiyen uzunca bir sözü ile başlamak istiyorum: "Benim anlattığım şey, önümüzdeki iki yüz yılın tarihidir. Ben gelmekte olanı ve başka türlü gelmesi mümkün olmayı tasvir ediyorum. Artık bu tarih, şimdi anlatılmak zorundadır. Bu zaruret şu anda iş başındadır; bu gelecek, binbir çeşit belirtinin içinden konuşmaktadır. Bu kader, her yerde kendisini ilân etmektedir. Geleceğin bu müziği için bütün kulaklar hazır hale gelmiştir. Bizim bütün Avrupa kültürümüz, uzun zamandanberi sanki bir felakete koşar gibi yıl be yıl büyüyen bir gerginlik sancısı ile çalkanmaktadır: Telaşlı, şiddetli, vakitsiz: Düşünmiyen, düşünmekten de korkan ve bitmek, dinmek istiyen tıpkı bir fırtına gibi."¹ Bu sözüyle Nietzsche, nihilizmin kendisiyle başladığını, hatta gününün bile gelmediğini iddia ediyor. Zaten Nietzsche gerçek felsefenin kendisiyle başladığını söyler ve bu tutumunu her fırsatta ortaya koyar; ama hangi anlamda olursa olsun, nihilizm Nietzsche ile başlamaz. Fakat Nietzsche'nin burada iddialı bir şekilde sözünü ettiği nihilizm etik nihilizmdir.

İonia ve Elea okullarının temel görüşü, varlık, varlık olarak insanın ya duyum ya da düşünmesinden ayrı olarak mevcut değildir. Bu hem teorik hem de pratik hakikat için geçerlidir. Efes okulunun kurucusu Herakleitos için, duyuların bize verdiği ve sürekli oluş içinde olan gerçekliğin gerisinde, durup kalan ve hiç değişmeyen bir varlık yoktur. Gerçeklik ve dolayısıyla hakikat, duyuların bize verdiğinden ibarettir. Herakleitos'un o l u ş'u mutlaklaştıran bu görüşü, değişen nesnelere dünyasının gerisinde bir hakikatin varolduğu ve genel bir bilgi kriterinin imkânını ortadan kaldırıyordu. Bu görüş — Herakleitos kastetmesi de — şüpheciliğin tohumlarını içinde taşıyordu.

Elea okulunun kurucusu Parmenides ise Herakleitos'un tam tersi bir görüş ile ortaya çıkıyordu. Ona göre duyularla algılanamıyan, sadece düşünme ile kavranan, kendisinde hareket, değişme ve çokluğun olmadığı bir varlık vardır. Bunun dışında duyuların bize verdiği, hareket eden, değişen, bölünen çokluk dünyası, duyuların bir aldanması ve yanılmasıdır. Bu nesnelere dünyası bir vehimdir. Parmenides böylece oluş dünyasını inkar ediyor, duyuların aldaticılığını ileri sürüyor; ama kendisinin hareket, değişme, bölünme ve çokluktan beri olan ve sadece düşünme ile kavranabilen varlık anlayışı da inandırıcı olmuyordu.

Bu görüşler — görüş sahipleri bunu kastetmeseler de — şüpheciliği içinde taşımaktadır. Bu görüşler içinde çekirdek halinde yatan şüphecilik, sözcülüğünü sofistlerin genel kişiliğinde bulur. Bu görüşün en açık ifadesi, Protagoras (482-411) ın şu sözünde dile gelir: "İnsan herşeyin ölçüsüdür. Varolanların varolduğunun, varolmayanların da varolmadığının." Bu şu demektir: Ferdi olan duyum olayından başka herhangi bir duyu gerçekliğini gözetlemek bizim için mümkün değildir; nerde kaldı ki duyusal gerçekliğin gerisinde kalan metafizik bir varlığı ya da ilk-olan durumda olan ana-varlığı bilmemiz ve onun hakkında bir şura sahip olmamız mümkün olsun.

1 Nietzsche, Nietzsche Werke, Kritische Gesamtausgabe, herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari, Berlin 1970, Vn2, 11(411).

Protagoras'ın görüşünde yokluk ya da hiçlik, ne bir kavram ne de bir görüş olarak henüz ortada yoktur. Bu da Yunan düşüncesinin temel özelliğinden gelir. Yunan düşüncesi için yokluk, hiçlik düşünülemiyen, kavranılamayan yani kabul edilemeyen, absurd bir şeydir.

Protagoras'ın insanlardan insanı görememesinden dolayı gömülüip kaldığı relativizm - subjektivizm ve bir anlamda septisizm, onun öğrencisi olan Gorgias'ta (483-375) biraz daha ontik niteliğe yaklaşır. Gorgias, kendilerinden önceki kozmolojik dönemin ana problemi olan "ana maddeyi", "asıl gerçeği" bilemeyeceğimizi ünlü şu üç tezi ile ispatlamaya çalışır:

1- "Bir şey yoktur." Olsaydı, bu ya sonradan olmuş ya da ebedi olurdu; bu ne varoldandan ne de varolmayandan meydana gelebilir. Öncesiz olamaz yoksa sonsuz olurdu. Sonsuz ise hiç bir yerde yok; ne kendinde ne de başka bir şeyde... Öyleyse bir şey yoktur.

2- "Bir şey olsaydı da bilemezdik." Çünkü varolanın bilgisi olsaydı, varolan düşünülmüş olan olurdu. Varolmayan da düşünülemezdi. O zaman yanılma da olmazdı.

3- "Bilseydik de başkalarına bildiremezdik." Çünkü bildirme kelimelerle olur. Kelimelerle varolan şey aynı şey değildir. Renk tasavvurunu, rengi kelimeler ve işitme aracılığı ile nasıl aktarabiliriz!

Sofistlerin bu ilk ciddiye alınabilecek temsilcileri ile septikler arasındaki köprüyü, daha sonraki sofistler teşkil eder. Sonraki sofistler, aradığımız şey ya bilinen bir şeydir, ki bunu aramağa lüzum yok; ya da bilinmeyen bir şeydir; o zaman bilinen şeyin aranan şey olduğunu nereden bileceğiz, derler.

Septikler, Akatalepsia ve Epoche ile duyularımızın konusu ve duyularımızın kaynağı olan dış alem ve onun arkasında ve temelinde bulunan bir varlık için bir şey söylemedikleri, onu problem olarak görmedikleri ve parantez içine aldıkları için onlara gerçek anlamda nihilist denilemez.

Plotinos (203-270) un pantheist felsefesinin genel yapısını hepimiz biliriz. Plotinus'un bir emanation ürünü olan varlık alanaları hiyerarşisinin en üstünde olan, onlardan önce olan ve onların kaynağı olan BİR(EN) vardır. Bu salt birliktir. Kendi başımadır, kendi kendine yeter, kendisinden sonrakilerden başkadır, kendi kendisiyle özdeşdir. Bunların dışında söyleyebileceğimiz, onun ne olmadığıdır. Varlık tabakalarının en altında da madde (hyle) bulunur. Bu, niteliksiz ve kişiliksiz kör bir maddedir. Henüz cismin dünyası değildir.

Jaspers, Plotinos'un bu her iki uçta bulunan, hem algılamamanın hem de düşünmenin konusu olamayan bu basamaklardan birisine varolanın — ötesinde — olan (Überseiende), diğerine de var - olmıyan (Nichtseiende) adını verir. Plotinos'a göre bunların her ikisi de varlığın prensipleridir. Fakat bunlar düşünülemediğinden ve dile getirilemediklerinden dolayı onlara hiçbir kategori yüklenemez. Böylece bunlar Plotinos'ta iki zıt kutup teşkil ederler ve varlık bunların arasında yer alır. Bu değerlendirilmiş sonucu bunlar yokluk, hiçlik (Nichts) olarak ortaya çıkmaktadır².

2 Jaspers, Karl, Der Philosophische Glaube Angesichts Der Offenbarung, München 1962, S. 409-10.

Budizm'in varlık anlayışına baktığımız zaman, çeşitli varlık anlayışlarını temsil eden çığrılarla karşılaşırız, ki bunların arasında Nagarjuna (aşağı yukarı miladi 125 yıllarında etkisini göstermiş ve güney Hindistan asıllıdır.) nin öğretisinin nihilist karakterli olduğunu görüyoruz. Buda'ya göre hayat olaylarının nedeni bilgisizlik ve körlüktür. Bu bilgisizlikten dolayı hayat bir ızdıraptır. Bu bilgisizliği yenmek, bilgisizliğin karanlığını delip geçmek, ancak aydınlanmak ile olur.

Buda'nın bu temel öğretisini Nagarjuna, kendine has olan ve biraz da Hegel dialektiğini hatırlatan inkar mantığı içinde iki teori olarak geliştirir. Bunlardan birisi iki hakikat öğretisidir. Başlangıçta bir hüküm, bir iddia insana doğru gibi gelir; ama daha yüksek bir görüş açısına ulaşıldığı zaman, bu doğru, hakikat dediğimiz şey yanlış görünebiliyor. Böylece de:

A = alelade hakikat

B = daha yüksek hakikat

diye iki hakikat ortaya çıkıyor. Bu çift zıt hakikatı birlikte kabul eder ve daha yüksek bir görüş açısına varılınca, daha yüksek bir hakikat elde edilir ve

AB = alelade hakikat

C = daha yüksek hakikat

ABC = aşağı hakikat

D = daha yüksek hakikat

Bu süreç daima daha yüksek ve daha kuşatıcı bir hakikata doğru devam eder.

Nagarjuna'nın ikinci teorisi ise dört türlü kanıtlama diye adlandırılır. Bu teoriye göre, bizden "evet" veya "hayır" diye bir cevap bekleyen bir probleme dört türlü cevap verilebilir:

1) ya bir kaypak "evet" veya

2) kaypak bir "hayır" ile. Veyahut

3) duruma göre biri veya diğeri geçerli olabilecek "evet ve hayır" ile. Ya da

4) "ne evet ne de hayır" ile.

Nagarjuna çözüme bu dördüncü şekil ile ulaşıyor. İlk üçü ile varlık veya yokluk için bazen reddedip bazen kabul etmek; bazen de kısmen kabul edip kısmen reddederek bir şey söylenmekte ve bir yargıda bulunulmaktadır. Fakat dördüncü düşünce ile "görünüşlerin biteviye akan ırmağında, durup kalan özlerin olamayacağını, görünüşlerin kendilerine has bir varlık yüklenemeyeceğini" ileri sürer ki, bu da katıksız bir nihilizmdir³.

İlkçağ'dan ayrılıp yüzyılları cömertçe atlayarak Renaissance'a gelirse, 15.-16. yüzyıllarda yaşamış olan Leonardo da Vinci (1452-1519) ile karşılaşırız. Leonardo "hiçlik" ten sözeder. Ona göre hiçlik boşluktan tamamen ayrılır. Boşluk sonsuza kadar bölünebilir. Hiçlik ise bölünemez; çünkü hiçlik, hiçlikten daha küçük olamaz. Hiçlik zaman içinde etkir. Yalnız zamanın geçmiş ve geleceğindeki her şey üzerinde hak iddia eder; ama zamanın "şimdi" boyutu içinde hiç bir şeye sahip değildir. Bu nedenle de tabiatta hiçlik bulunmaz. Tabiat dialektik bir oluşum içindedir. Mesela ormanlar fidanları meydana getirir, ama fidanlar ormanların ölümünü hazırlar. Yüzlerinde küçükçük otları taşıyan duvarlar, sonunda onların saçakları tarafından ha-

3 Störing, H.J., Kleine Weltgeschichte der Philosophie, Stuttgart 1968, s. 33-35.

rap edilirler. Leonardo, bu dialektik oluşumun arkasında, tabiatın kuvvetinden başka bir şey görmez. İronili bir şekilde şöyle der: "Büyük şeylerin arkasında, hiçliğin varlığı en büyük olandır." Böylece Leonardo da Vinci, tabiatın gücü ve onun görünümünün arkasında hiçliği koyar.

Alman asıllı Rus edebiyatçılarından birisi olan Afanasij Fet (1820-1892), Rus yazarlarına has bir nihilizmin temsilcisidir. Onun nihilizminde ontik bir karakter hemen hemen yoktur. Fakat doğrudan doğru yokluktan sözettığı, nihilizm ile burun buruna konuştuğu için, onu da ele almayı tercih ettik.

Afanasij Fet, hayatı, hiçliğin yani nihilizmin kenarında bulur. Çünkü hayatın içinde yanlışlar yanlışları kovalar ve o, hayatın içinde iyiyi ararken hep kötüyü bulur. "Hiçlik" adını verdiği bir şiirinde bu düşüncelerini şöyle dile getirir:

Hiçlik

Ben seni tanımıyorum, acılarla dolu çılgınlıklar
Senin sahilindeki göğsünden fışkırıyor.
Elemlerle dolu ve bana yabancıdır.
Yeryüzündeki varlığımın ilk şartları.

Umut, çocukların gözyaşları ile üstesinden geldi
Yalancı gülümsemeler alnımı aydınlatmanın.
Ve o zamandanberi hatalar hataları kovalıyor.
Daima iyiyi arıyorum ve sadece kötüyü buluyorum.

Günler birbirlerinden zarar ve endişe ile ayrılıyorlar

.....
Sıkı çalışmalarla seni unutmak istiyorum,
Fakat bir an yeter, ve sen dile gelmez derinliğin içinde
gözlerimin önünde duruyorsun.

Sen kimsin? Hangi amaç için sen varsın? Bizim duygularımız
ve bilgimiz susuyor.

.....
Sen ona sahiptin — ve bu sen bizzat ben kendimim
sen sadece inkarısın.

Bana, duymak ve tanımak için verilmiş olan her şeyin.

Sen nereye dönmek istesen, sadece sorular vardır
ve hiç cevap yok.

Fakat ben nefes alıyorum, yaşıyorum ve anladım, bilgisizlikte
Sadece kederli olan var ama korkunç hiçbir şey yok.

Ve eğer ben büyük şaşkınlığımın içinden kendimi çekip
alabilseydim.

Ve sadece bir çocuk gücüne sahip olsaydım,
Senin saltanatını aynı yüksek çılgınlıkla karşılardım,
Vaktiyle senin sahibini o çılgınlıkla terketmiştim.

Şiirde Schopenhauer'ın pesimizmi, Schopenhauer'ın çok kez kullandığı kendi ifadeleri ile aynen yansıtmaktadır. Aynı durum Tolstoy, Dostoyevski ve Turgenyev'de de vardır. Zaten Fet, Tolstoy (1828-1910) ile aynı eyalette otururlar ve yakın dostturlar. 19. yüzyıl Pozitivizminin en derin etkisinde kalan bu rus yazarlarda, iyinin ve kötünün belirleyicisi olan dine karşı inançları sarsılınca ve akıl ile de onu temellendiremeyince, nihilizme saplanıp kalmışlardır. Nihilizm onlar için tek sığınak haline gelmiştir.

Afanasij Fet, bu şiirinde artık kendisini nihilizm ile karşı karşıya bulur. On dan kaçmak ister ama imkansızdır. Bütün derinliği ve insafsızlığı ile önündedir. Fet ona sorar: Sen kimsin? Hangi gaye ile buradasın? Ve cevabını kendi verir: Hissetmek, bilmek, tanımak için bana verilmiş olan her şeyin sen inkarısın, der. Ama bu inkarın götürdüklerinin yerini, cevabı bulunamayan sorular doldurmuştur. Buna rağmen nihilizmin gelmekte olan saltanatını karşılamaya hazırdır, ama sırtında önceki dine olan inancından gelen hamulesi vardır. Bundan dolayı da bir çocuk gücü ister onu çığlıkla kucaklamak için⁴.

Başta da kendisinden bir parça aktardığımız Nietzsche, hem etik, hem ontik, hem de sosyal ve siyasi nihilizmin en büyük temsilcisidir. Nietzsche, daha ilk yazılarından birisi olan "Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe" adlı küçük felsefe tarihi denemesinde Parmenides felsefesini tasvir ederken, Parmenides için şöyle der: "Zenginliklerle dolup taşan gerçekten kaçıyor gibi kaçıp hiçbir şey ifade etmeyen varlık kavramının ölüm sükunetine sığınıyor..." Fakat "deney ona tasarladığı varlığı hiç bir yerde göstermiyordu."

Ontik nihilist tavrını bu şekilde ortaya koyan Nietzsche, Almanca "Varlık" demek olan "Sein" kavramının etimolojik bir tahlilini ortaya koymağa çalışır. Şöyle der: "Varlık kavramı ha! sanki bu kavram, ne zavallı bir menşei olduğunu, kelimenin etimolojisinde göstermiyormuş!" der ve kelimenin kökünde "esse" olduğunu ve esse'nin de "nefes almak" anlamına geldiğini söyler. Kendisinin nefes aldığını ve bu nedenle de yaşadığına dair kanaatini, insan diğer şeylere de aktarmış ve onların varlığını insanla bir benzetme ile nefes alma olarak kavramış ve zamanla kelime ilk anlamını yitirmiştir. Bu, insanın diğer şeylerin varlığını kendi varlığı ile bir benzetme yoluyla kabul etmesidir ki, bu da bir anthropomorfizm'dir.

"Varlık" kavramı ve dolayısıyla "varlık inancının" bize arız oluşunu böyle bir benzetme ile izaha çalışan Nietzsche, bu varlık inancı ile birlikte "mutlak olan, mutlak Geist, mutlak bilgi, mutlak değer, kendi başına varlık" inançları da bize arız olmuştur." İşte bu batıl inancın ta kendisidir", der ve şu hükmü verir, Nietzsche: "Varlık gösterilemez. Çünkü varlık diye bir şey yoktur. Hiçliğin karşısından varlık kavramı uydurulmuştur⁵."

İnsanı böyle bir batıl inanca sürükleyen nedenlerin başında "bir ilk hareket ettirici (ye inanma ihtiyacı), oluş halinde olana inançsızlık, oluş halinde olana karşı güvensizlik, bütün oluşa değer vermemektir." Nietzsche'ye göre insanı varlık inancı

4 Baer, Joachim, Schopenhauer und Afanasij Fet, 61. Schopenhauer Jahrbuch Frankfurt 1980 içinde, s. 96-98.

5 Nietzsche, a.g.e. VII₂, 25(185).

na götüren diğer bir sebep de, mutluluk peşinde koşma ve mutluluğun ancak durup kalan varlıkta olabileceği zannıdır. Bu zannı da Nietzsche şöyle dile getirir: "Mutluluk sadece var-olan'da gizli olabilir. Değişme ve mutluluk birbirini imkansız kılar. Böylece en yüksek arzu, var-olan'la birleşmeyi göz önünde tutar." Peki böyle bir tutuma girip yokluğun karşısında varlığı uyduran ne tür insanlardı? Nietzsche buna da şu cevabı verir: "Verimsiz olarak acı çeken, hayat yorgunluğu içinde olan bir türdür, ki bir kainat yaratmayı istemez... o kainatın hazır olduğunu kabul eder⁶."

Nietzsche'nin varlığı inkar etmek suretiyle yokluğu temellendirme sürecinin bu noktasından "yaratma" fenomeni ile karşılaşırız. Nietzsche, yaratmaya kaynak olan bir metafizik temel, varlık kabul etmiştir. Bu metafizik temel-varlığa o, yazı hayatının ilk dönemlerinde Ana-Bir (Ur-Eins) adını vermiştir. Ana-Bir'in temel niteliği onun "belirlenmemiş" olmasıdır. Bu temel varlık ölümsüzlüğünü ve ebediliğini, buna dayanan oluş, bitimsizliğini bu "belirlenmemiş" olma niteliğinden alır. Çünkü sonsuzluk ve bitimsizlik, belirli niteliklerdir. Ana-Bir'e ise "belirlenmemiş" olmanın dışında asla bir nitelik yükleyemeyiz⁷. Çünkü ne düşünmenin ne de duyuların konusu olmaktadır. Bu nedenle de ana-bir, bir olumsuzluğu bir negationu temsil eder. Böylece de Ana-Bir Nietzsche'nin kendi ifadesiyle bir "negatif ana kaynak"tır. Hiçliğe eşit olan bu negatif ana kaynak, oluşun, görünüşler dünyasının kaynağı olunca, onların gerçekliği bir düş gerçekliğidir. Bu konuda da Nietzsche şöyle der: "Eğer çiçek, insan, tavus kuşu kuyruğu negatif bir kaynağa sahip olunca... tıpkı bir Tanrı harmonisi gibi gerçek olurlar; yani onların gerçekliği bir düş gerçekliğidir⁸."

Nietzsche, nihilist anlayışı içinde ana-bir'in yine de bir varlığı düşündüğü endişesinden olacak ki, 1870'li yıllarda kullandığı bu kavramı, 1880'li yıllarda bir daha anmıyarak terkeder. Artık bu dönemde ana-bir'in yerini "güç (Kraft = enerji)" kavramı alır. Daha önce her şeyin kaynağı ana-bir iken, şimdi her şey "güç", kainat da bir güç ejderhası olmuştur⁹. Bu dönemde zaman ve mekan kavramlarına da bir aydınlık getirir ve onları temelden reddeder¹⁰.

6 Nietzsche, a.g.e. VIII₂, 9(60).

7 Nietzsche, a.g.e. III₂, s. 313.

8 Nietzsche, a.g.e. III₂, 7(117).

9 Nietzsche, a.g.e. VII₃, 38(12).

10 Nietzsche, a.g.e. VII₁, 1(1).